

ДАНЪЧНА СПРАВЕДЛИВОСТ В БЪЛГАРИЯ

Гл. ас. д-р Емил Калчев
Нов български университет

TAX FAIRNESS IN BULGARIA

Emil Kalchev, PhD
New Bulgarian University

Abstract: It is difficult to find an objective measure unit for the fairness of taxation, due to the fact that it is more of a moral rather than economic category. Despite all, the economic theory cannot ignore the fairness of taxation, because it gives the taxpayers the motivation to pay or evade their taxes. After all, are there taxes which are fair? In the last ten years, the concept of flat tax became very popular in the discussion of taxation. As a result the flat tax was introduced by more than twenty different countries in the region and around the World. Which raises the question if the flat tax is effective and fair? This working paper (publication) gives an answer to this question by presenting the main aspects of the theory for tax effectiveness and fairness and showing the flat tax is not only effective but fair, too.

Key words: Fair Taxation

Данъчни принципи

Доайенът на политическата икономия Адам Смит в своя знаменит труд "Богатството на народите", издаден през втората половина на XVIII век, излага четири принципа на данъчното облагане: равномерност, определеност, удобство и ниски разходи.¹ По-късно тези принципи са доразвити от други учени и в съвременната литература са се утвърдили два главни принципа на данъчното облагане: принцип на възможността за плащане и принцип на еквивалентност.

Принципът на възможността за плащане се отнася до разпределянето на общото данъчно бреме между данъкоплатците. Той постулира, че данъците са справедливи, ако бремето върху всеки данъкоплатец отразява неговия капацитет да го носи съответно на всички останали данъкоплатци. Този принцип се свързва с името на английския философ и икономист от деветнадесети век Джон Стюърт Мил, който с него дава интерпретация на първия класически принцип на Адам Смит в светлината на своята Теория на жертвата по следния начин: "Ако някой носи по-малко от припадащия му дял от бремето, други трябва да дават повече, отколкото е делът им, и облекчаването на първия при равни други условия не е толкова голямо предимство за него, колкото е загубата за другите от увеличената тежест. Следователно равномерност на облагането като принцип на данъчната политика означава равномерност на жертвите."²

Както е известно, срещу „жертвите“ не се изисква нищо насреща и формулирайки проблема по този начин Мил игнорира напълно въпроса за достъпа на отделните данъкоплатци или класи (според неговата терминология) до богатата, предоставяни от държавата, въпреки че по негово време това със сигурност е било значим проблем. Той

¹ Смит, А. Богатството на народите, София: Рата, 2006 г., стр. 777-778.

² Цит. по: Blankart, Ch. В. Öffentliche Finanzen in der Demokratie. 5. Aufl., München: Vahlen, 2003, S. 188.

предполага, че разходите са отделна и обособена област на държавните финанси и ако там са налице някакви проблеми, те просто трябва да бъдат разрешени, но те нямат нищо общо с държавните приходи – данъците. Вероятно има икономически категории, по отношение на които публичните разходи и приходи могат да бъдат разглеждани отделно, но справедливостта със сигурност не е сред тях. Какъв е смисълът да бъде постулиран принцип за справедливо разпределение на данъчното бреме, ако няма гаранция за справедливо разпределение на благата, предоставяни срещу носенето на това бреме? Ще възтържествува ли справедливостта, ако данъците се събират по най-справедливия начин, но събраните чрез тях средства се харчат по най-несправедливия? Често и днешната данъчна политика разделя двата проблема, убеждавайки данъкоплатците за разрешаването на единия и предполагайки, че другият е разрешен в идеален порядък. Тези две страни на справедливостта трябва да бъдат анализирани симултантно (паралелно), а не поотделно. Само така може да се търси максимизиране на справедливостта на данъчното облагане.

Счита се, че принципът на възможността за плащане е приложен, ако са изпълнени два критерия: хоризонтална и вертикална справедливост. Хоризонталната справедливост изисква лицата с еднаква възможност за плащане да бъдат облагани еднакво, т.е. да плащат еднакви по размер данъци. Вертикална справедливост е налице, когато данъкоплатците с по-голяма възможност за плащане носят свръхпропорционално по-голямо данъчно бреме от онези с по-малки икономически възможности.

Хоризонталната справедливост е важен критерий за данъчното облагане, защото тя изисква всеобщо и еднакво облагане, без изключения и дискриминиращи разпоредби. За да бъде тя приложена, е необходимо да бъде намерен индикатор за възможността за плащане. За такъв могат да бъдат привлечени доходът, имуществото, потреблението и т.н. (те ще бъдат дискутирани по-долу). За разлика от хоризонталната, вертикалната справедливост е оспорван критерий.³ За да бъде той приложен, трябва не само да се намери индикатор, но в зависимост от стойностите на този индикатор данъкоплатците трябва да бъдат класифицирани в групи, които по вертикала да бъдат облагани различно (по-голяма възможност за плащане се облага свръхпропорционално повече). Теорията на жертвата не дава предписания нито как да определим ширината на интервалите (групите) по избрания индикатор, нито по каква тарифа да ги облагаме. Тези два елемента обаче са съществени за определянето размера на данъка, дължим от всеки данъкоплатец, а следователно и за убеждението му дали той е справедливо облаган, или не. В практиката се постига „равномерност на жертвите“ чрез прилагането на прогресивна тарифа (т.е. по-голяма възможност за плащане се облага с по-голям данъчен размер), но теорията показва, че пропорционална и дори регресивна тарифа също могат да доведат до същия резултат – „равномерност на жертвите“. Тази неопределеност на вертикалната справедливост я прави проблемна като критерий за възможността за плащане на данъкоплатците, защото едва ли не всяка данъчна политика може да се обоснове с него.

Най-подходящият индикатор за възможността за плащане е доходът – той най-пряко е свързан с тази категория, а и размерът му (в парично изражение) за определен период от време най-лесно се определя и контролира. Имуществото също е индикатор на възможността за плащане – то може да носи доходи, има осигурителен и властови ефект. Централен проблем при облагането му е как то да бъде оценено. Потреблението отразява индиректно възможността за плащане.

³ Musgrave, R. A. / Musgrave, P. B. Public Finance in Theory and Practice. 5th ed., New York: Mc Graw-Hill, 1989, pp. 228-231.

Докато принципът на възможността за плащане беше ограничен в сферата на разпределението на данъчното бреме между данъкоплатците, другият фундаментален принцип – принципът на еквивалентност (наричан още принцип на ползата), има по-широк обхват. Той засяга не само данъчното бреме, но и благата, получавани от публичната власт срещу него. Според този принцип ползвателите на блага, предоставяни от публичната власт, трябва да плащат за тях съответно онова, което получават, или данъчното облагане не представлява загуба на полза за данъкоплатците, защото то е цената за получаваните от тях (и доставяни от публичната власт) блага. Въпреки очевидната справедливост на такова облагане, очевидна е и неговата неприложимост, защото е невъзможно да бъдат измерени благата, които всеки отделен данъкоплатец получава от публичната власт, за да бъдат изчислени на тази база и данъците, които той конкретно ѝ дължи. Ясно е само, че видът и количествата от тези блага не са еднакви за всички данъкоплатци. Следователно не би могло най-тривиално данъчното бреме просто да бъде разпределено по равно между всички. У нас например всеки български гражданин има право на спешна медицинска помощ. Ползва ли се тя еднакво от двама идентични данъкоплатци с идентичен здравословен проблем, единият от които живее в София, а другият в затънтено планинско село? Очевидно не.

Исторически принципът на еквивалентност възниква след принципа на възможността за плащане и подобно на него е прокламиран от ред именити мислители, между които и шведският икономист от втората половина на XIX и началото на XX век Кнут Виксел. Според него, за да задейства принципът на еквивалентност в практиката е наложително не откриването на подходящ индикатор за количеството получавани блага, както и техника за измерването му, а нещо съвсем друго – социални реформи. По-конкретно Виксел предлага въвеждането на пряка демокрация (в случаите, когато тя е невъзможна – представителна), основаваща се на принципа на единодушие при вземане на решения. При тези условия се постига в максимална степен идентичност на: ползвателите на благата, доставяни от публичната власт; данъкоплатците, плащащи за тези блага; вземащите икономически и социални решения. Идентичността на тези три обществени роли прави невъзможно гражданите (т.е. данъкоплатците) да бъдат принуждавани да плащат за блага, които не желаят, или да плащат повече от това, което получават. Гласувайки според предпочитанията си, за тях ще важи принципът на еквивалентност и всеки ще плаща само за онова, което желае да получи. Няма да е възможно авторитарно налагане на данъци и блага, доставяни от публичната власт, защото те и двете се определят като ендегенна величина (от вътре) посредством консенсус. В такава демокрацията данъците не биха били налози.

За разлика от Мил, Виксел предлага метод за симултантно определяне на разходната и приходната страна на публичните бюджети, които се приемат единодушно от всички, а това води до справедливо облагане, защото в този случай липсва каквато и да било принуда. Не се изключва възможността чрез консенсус да се достигне и до прогресивно облагане (предполагашо преразпределение), както и до облагане, при което различни групи данъкоплатци плащат различни данъци.⁴ Изключено е обаче преразпределение извън постигнатия консенсус, примерно наложено от публичната власт и преследващо партийно-политически цели. Централният проблем в идеята на Кнут Виксел е в изключително рестриктивните условия за постигане на консенсус. Една от малкото държави, в които тя все пак има практическо приложение, е днешна Швейцария.

⁴ Blankart, Ch. B. op. cit, S. 188-200.

Хоризонтална и вертикална справедливост

Критерият за хоризонтална справедливост не буди съмнения като база справедлив дизайн на данъчните структури и данъчната система като цяло.⁵ Така изказан, той съдържа обаче голяма доза неопределеност – не е ясно как да установим дали възможността за плащане в два случая е еднаква (проблем на данъчната основа). Дори „доходът”, който се смята за най-подходящия индикатор на възможността за плащане, не е ясно и еднозначно дефинирано понятие. В данъчната теория са познати три различни дефиниции (принципи) на дохода: нето принцип, принцип на синтетичния подоходен данък и принцип за чистото нарастване на имуществото. Въз основа на тях са конструирани подоходните данъчни системи в световната практика.

Нето принципът изисква при облагането на дохода от приходите да бъдат изваждани разходите, необходими за реализирането им. Например, ако за генерирането на 40 хил. лв. приходи, едно лице е реализирало 15 хил. лв. разходи, а второ лице за 90 хил. лв. приходи 75 хил. лв. разходи, двете лица трябва да бъдат обложени с еднакъв данък, защото нетният им доход е един и същ (25 хил. лв.). Ако биха били облагани приходите на двете лица или разходите, дължимите от тях данъци биха били различни, но очевидно е, че това би било несправедливо. Нето принципът е признат у нас като норма от Закона за облагане доходите на физическите лица (ЗДДФЛ), макар и с известни ограничения:

“Чл. 12. (1) Облагаеми по този закон са доходите от всички източници, придобити от данъчно задълженото лице през данъчната година, с изключение на доходите, които са необлагаеми по силата на закон.

(2) Когато в този закон е предвидено приспадане на разходи, при определяне на облагаемия доход от съответния източник се вземат предвид разходите, определени по този закон.”

Законът за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО) също е базиран на този принцип:

“Чл. 22. Данъчният финансов резултат се определя, като счетоводният финансов резултат се преобразува по ред и начин, определени в този закон ...”

Счетоводният финансов резултат – счетоводната печалба или загуба, теоретично може да бъде определен по два начина, които са еквивалентни – чрез сравняване на балансите от две последователни години или въз основа на отчета за приходите и разходите. Първият начин е базиран на сравняване на имуществото на предприятието в две последователни години. Ако например това имущество се е увеличило, без да се е увеличил дългът, предприятието има печалба, която е разликата между двата баланса. Този начин за определяне на счетоводната печалба се е използвал в миналото, но днес не се прилага. Вторият начин е сравняване не на имущество, а на кумулативните парични потоци за една година (приходи минус разходи). Това сравнение се извършва в отчета за приходи и разходи. Особеното е в това, че тези приходи и разходи не са изцяло реални парични потоци, протекли през въпросната година, а често представляват периодизирани от счетоводството величини. Въпреки това, поне формално, корпоративният данък е базиран на нето принципа.

За да е спазен принципът на синтетичния подоходен данък, всички източници на доход трябва да бъдат облагани еднакво. Технически това става, като доходите от всички източници се съберат в обща данъчна основа, върху която бива наложена данъчната тарифа. Подобен подход, макар и с изключения, се прилага и в ЗДДФЛ:

⁵ Atkinson, A. B. *Horizontal Equity and the Distribution on the Tax Burden*. In Aaron, Henry J. et. al. (eds.) *Economics of Taxation*. Washington D.C.: The Brookings Institution, 1980, pp. 13-18.

“Чл. 14. (1) С данък върху общата годишна данъчна основа се облагат доходите по глава пета, придобити през данъчната година, с изключение на доходите от стопанска дейност като едноличен търговец.”

Според принципа за чистото нарастване на имуществото всяко нетно увеличение на имуществото трябва да бъде облагано, независимо какъв е източникът му и дали това увеличение има регулярен характер. Този принцип е формулиран от немския икономист от края на XIX и началото на XX век Георг Шанц. Той е в противоречие с разработената няколко години по-рано Теория за източника. Тази теория, следвайки традицията на Римското частно право, се основава на разликата между плода и дървото (източникът му). Тя постулира, че трябва да се облага само плодът, т.е. доходът, а не източникът му – капиталът, и то само тогава, когато този доход е поне в някаква степен регулярен. Например зъболекар реализира доход чрез работа в своя кабинет. Този доход (годишните приходи минус годишните разходи) трябва да бъде облаган, защото е регулярният плод на капитала (хуманен и материален) на зъболекаря. Ако обаче той продаде кабинета си (напр. като действащ бизнес) и реализира печалба, тя не подлежи на облагане. Обратно, ако кабинетът бъде продаден на загуба, тя също не се регулира за данъчни цели (напр. тя не може да бъде приспадана от други положителни доходи на зъболекаря). Печалбата/загубата от продажбата представлява увеличаване/смаляване на „дървото“ (капитала) и няма нищо общо с „плода“ (дохода). Ето защо такава печалба/загуба според Теорията за източника няма значение за данъчното облагане. Не е трудно да се разбере, че тази теория, предполагаща регулярност на доходите, не е справедлива, както ясно показват думите на опонента ѝ Георг Шанц: „Ако един просяк всеки ден си изпросва по 1 марка, той има доход. Ако получи 365 марки от щедър благодетел и цяла година не проси, той няма такъв.”⁶ Нетното увеличение на имуществото може да служи за индикатор на възможността за плащане. Както посочихме при нето-принципа, двата начина за определяне на счетоводния финансов резултат (печалба или загуба) са еквивалентни. Следователно и облагането на нето дохода и чистото нарастване на имуществото са еквивалентни. В миналото чистото нарастване на имуществото е било по-разпространено, въпреки че се прилага и до днес, докато облагането на нето дохода е централният използван понастоящем метод.

Нека предположим, че две лица харчат изцяло дохода си за задоволяване на своите потребности. Ако за индикатор на възможността за плащане привлечем потреблението, от критерия за хоризонтална справедливост следва, че тези две лица трябва да платят еднакъв данък върху потреблението. Тъй като техните вкусове и предпочитания твърде вероятно се различават, очевидно е, че само при общ подоходен данък с единен размер този критерий е изпълнен. Следователно общият данък върху потреблението с единен размер не само е ефективен, но е и справедлив. Обратно, специалните данъци върху потреблението нито са ефективни, нито справедливи. Това обяснява и несъстоятелността на предложенията за въвеждане на данъци (акцизи) върху луксозните стоки, които от време на време се появяват в публичното пространство с аргумента, че така богатите ще бъдат облагани повече от бедните. Първо, този аргумент е в областта на вертикалната справедливост и не отменя нарушаването на хоризонталната справедливост от специалните данъци върху потреблението. Второ, критерият за вертикална справедливост в този случай също не може успешно да бъде приложен – в крайна сметка богатите потребяват много стоки, които не са луксозни, и обратно – има бедни хора, които консумират и луксозни стоки.

⁶ Schanz, G. *Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze*. Finanzarchiv 13, 1896, S. 16.

Изобщо, една данъчна система е справедлива, ако притежава следните два елемента (или поне един от тях): първо, синтетичен данък върху доходите, конструиран върху него принципа и принципа за чистото нарастване на имуществото, и, второ, общ данък върху потреблението с единен данъчен размер.⁷

Други автори смятат, че не облагането на доходите, а облагането само на потреблението с пропорционална тарифа е справедливо,⁸ като за това са познати два начина. Първият е облагане с данък върху добавената стойност, а вторият – конструиране на подоходната данъчни подсистема така, че de facto тя да натоварва потреблението. Данъчна структура от втория тип – подоходна данъчна система, натоварваща потреблението, е т.нар. плосък данък.

Асоциирането на принципа на възможността за плащане с изпълнението на тези два критерия не е общовалиден подход в данъчната литература. Създателите на плоския данък Хол и Рабушка например свързват с този принцип само вертикалната справедливост и възприемат хоризонталната справедливост като отделен принцип.⁹

Както бе споменато по-горе, вертикалната справедливост е оспорван критерий, защото за да бъде той приложен, трябва да се намери не само подходящ индикатор на възможността за плащане, но в зависимост от стойностите му данъкоплатците трябва да бъдат класифицирани в групи, които да бъдат облагани с тарифа, водеща до изпълнение на критерия. Най-подходящ индикатор на възможността за плащане е доходът. Имуществото се приема за остарял, а потреблението за косвен индикатор.

Теорията на жертвата в първоначалния си вариант, предложен от Джон Стюърт Мил, не дава отговор на въпроса коя тарифа е най-подходяща, за да бъде критерият за вертикална справедливост изпълнен. Три по-съвременни теории дават принос за разрешаване на този проблем: теория за равната абсолютна, за равната относителна и за равната пределна жертва.¹⁰

За да представим накратко тези теории, нека допуснем, че:

- функцията на полезност е кардинална функция (единствено) на дохода b
 $u = u(b)$;

- функцията на полезност е позната и има следните характеристики: $u'(b) > 0$
 и $u''(b) < 0$;

- всички данъкоплатци имат еднаква функция на полезност.

Равна абсолютна жертва имаме тогава, когато е изпълнено:

$$u(b) - u(b - T) = const,$$

където T е дължимият данък. Както се вижда от фиг. 1, равни загуби на полезност:

$$\Delta u_1 = \Delta u_2,$$

настъпват при различни доходи:

$$b_1 < b_2,$$

откъдето следва, че данъчният размер:

$$t = \frac{T}{b}$$

⁷ Homburg, S. Allgemeine Steuerlehre. 3. Aufl., München: Vahlen, 2003, S. 216-221

⁸ Hall, Robert E. / Rabushka, Alvin The Flat Tax. 2nd ed., Stanford: Hoover Press, 1995, p. 42.

⁹ Пак там.

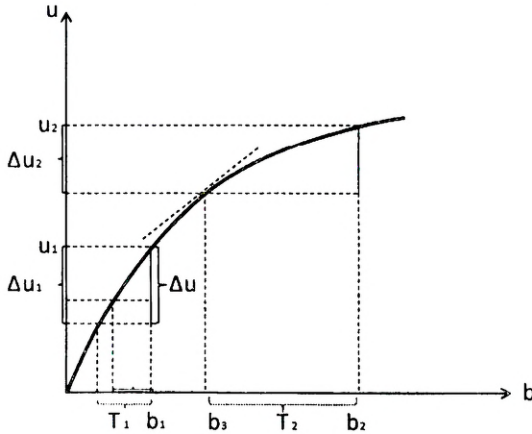
¹⁰ Подробно: Брусарски, Румен Концептуални основи на прогресивното данъчно облагане: теория за жертвата. София: Стопанство, 1997 г., гл. 1 и 2.

се променя в зависимост от размера на облагаемия доход b . Дали обаче:

$$\frac{dt}{db} > 0, \quad \frac{dt}{db} = 0 \quad \text{или} \quad \frac{dt}{db} < 0,$$

зависи решаващо от вида на функцията на полезността, поради което тази теория на жертвата може да препоръча различни тарифи.

Освен това, тя противоречи на принципа на вертикалната справедливост, защото две лица с различна полза не са облагани различно – разликата между ползите преди и след данъци за всички данъкоплатци е константа.

Фиг. 1. Теория за жертвата

Теорията за равната относителна жертва изисква:

$$\frac{u(b) - u(b - T)}{u(b)} = const.$$

Относително равни загуби на полза:

$$\frac{\Delta u_1^1}{u_1} = \frac{\Delta u_2}{u_2}$$

водят до следните данъчни размери:

$$t_1 = \frac{T_1^1}{b_1} \quad \text{и} \quad t_2 = \frac{T_2}{b_2},$$

но функцията на данъчната тарифа и тук решаващо зависи от функцията на полезността и от тази теория не може да се изведе тарифа, която ще гарантира изпълнението на критерия за вертикална справедливост.

Теорията за пределната (маргиналната) относителна жертва изисква:

$$u'(b - T) = const.$$

Пределната полезност на данъкоплатците, които попадат в необлагаемата област на данъка (примерно до доходи b_3), се взема за еталон и пределните полезности на данъкоплатците с по високи доходи ($b_3 < b$) се приравняват на нея, т.е.

$t' = 100\%$. Казано иначе, в този случай данъци се събират само от получателите на по-високи данъци и след данъци всички получават един и същ нетен доход. Този принцип се нарича още принцип на минималната жертва за обществото и една отговаряща на него подоходна данъчна подсистема е оптимална.¹¹

Теориите на жертвата не само зависят от вида на функцията на полезност, но те предполагат и еднакви функции на полезност при всички данъкоплатци. Ако се откажем от тази предпоставка, ще трябва да търсим не обща данъчна тарифа за всички данъкоплатци, а индивидуални тарифи, което не е практически изпълнимо.¹²

Плосък данък – не само ефективен, но и справедлив

Начало на дългогодишната дискусията по тази концепция е статия на Робърт Хол и Алвин Рабушка от Университета Станфорд (Калифорния), публикувана през 1981 година в Уолстрийт Джърнал. През следващата година американският сенатор Де Кончини провокира политически дебат, предлагайки плоския данък като алтернатива за формиране на данъчната основа. По време на президентските избори през 1996 година плоският данък отново се появява. Този път във формата на предложение за цялостна реформа на американската данъчна система¹³. Независимо че тази концепция не е възприета в САЩ, до днес тя е намерила радушен прием в 22 държави. Въпреки че се афишира като плосък данък, подоходното облагане в страните, в които той е "въведен", в малка степен отговаря на предложената от двамата калифорнийски професори концепция, публикувана в книгата им „Плоският данък“, цитирана в настоящия учебник. Дали конкретен „плосък“ данък отговаря на тази концепция или не, не е въпрос на формалност, защото плоският данък представлява завършена подсистема за облагане, т.е. отделни елементи, които се намират в строго вътрешно съответствие помежду си. Само в това съответствие на своите елементи тази концепция постига очакваните от нея ползи – радикално опростяване на облагането, стимулиране на спестяванията и икономическия растеж, неутралност и ниски разходи по събирането на данъците. Накратко, смята се, че плоският данък е икономически ефективен (той е еквивалентен на общ данък върху потреблението) и справедлив. В практиката се оказва, че името „плосък данък“ (вероятно защото е твърде неясно и объркващо) има магическо въздействие върху чуждестранните инвеститори и избирателите, което е важен мотив данък с такова име да бъде въвеждан (макар и в различни вариации) в по-бедни и намиращи се в преход страни. На популярно равнище, у нас плоският данък се свързва с нисък пропорционален размер на данъка върху доходите, който създава много работни места и „изсветлява“ сивата икономика. В оригиналната си концепция плоският данък се състои от две данъчни структури: данък върху домакинствата и данък върху бизнеса.

Въпреки пределно опростената си структура плоският данък синтезира в себе си значителна икономическа теория. От микроикономикса е известно, че индивидуалният доход се състои от два компонента: доходи от труд L и доходи от капитал K . Той може да се използва по два начина: да се консумира в размер C и/или да се спестява в размер S . С други думи, налице е равенството:

$$L + K = C + S,$$

¹¹ Musgrave, R. A. / Musgrave, P. A. op. cit., p. 230-231.

¹² За теориите за жертвата: Brümmerhof, Dieter Finanzwissenschaft. 6. Aufl., München / Wien: R. Oldenbourg, 1992, S. 243-244.

¹³ Muehl-Schimmele, P. *Flat Tax*. DSWR (12), 1996, S. 329-335.

което може да бъде преобразувано като:

$$C = L + K - S. \quad (1)$$

От равенство (1) става ясно, че облагането на потреблението е възможно по два начина: директно (например с общ данък върху потреблението – ДДС) и индиректно – чрез облагане на общите доходи минус спестяванията. В системата на плоския данък доходите от труд се облагат с данък върху домакинствата, а доходите от капитал минус спестяванията – с данък върху бизнеса, като и двата данъка използват един и същ данъчен размер.

Тъй като в една затворена икономика спестяванията S са равни на инвестициите I ($S = I$), основата b на данъка върху бизнеса е:

$$b = K - I.$$

Доходите от (реален) капитал могат да бъдат декомпозирани на положителни P и отрицателни оперативни плащания N (приходи, разходи), или за базата на данъка върху бизнеса се получава:

$$b = P - N - I.$$

Иначе казано, за да бъде облагано потреблението, данъчната основа на данъка върху бизнеса трябва да включва: положителните плащания (към бизнеса) минус отрицателните оперативни плащания (от бизнеса) минус плащанията на бизнеса за инвестиции. Данък с такава основа се нарича реален данък върху паричния поток (R-Cash-Flow-Tax). Той се нарича реален, защото обхваща само паричните потоци от реална стопанска дейност, но не и чисто финансовите трансакции (напр. плащания по кредити, дивиденди, лизинг и др.).

Данък върху домакинствата. Данъкът върху доходите от труд облага само сумата на трудовите възнаграждения и пенсиите на работещите. Той не обхваща никакви други лични доходи като лихви, дивиденди и т.н. В този данък Хол и Рабушка влагат необлагаем минимум (т.е. скрита прогресия), система за семейно подоходно облагане, както и система за социално подпомагане. Въпреки това данъкът върху трудовите доходи може да бъде деклариран „върху пощенска картичка”.

Данък върху бизнеса. В рамките на данъка върху бизнеса Хол и Рабушка предлагат формирането на данъчната основа да се осъществява като разлика от сумата на оборота (положителните плащания от продажба на стоки и услуги) и на приходите от продажбата на инвестиционни стоки, от една страна, и сумата на оперативните разходи (отрицателните плащания по покупката на полуфабрикати, материали, изплащане на заплати и пенсии) и на плащанията за придобиване на инвестиционни стоки, от друга. Всички финансови трансакции – напр. плащания по кредити, по емисии на ценни книжа, по лизинг и др., не се регулират за данъчни цели. Загубите от реална стопанска дейност се пренасят след олихвяване в следващите периоди за неограничен период от време. Важно достойнство на данъка върху бизнеса е неговата пределна простота, позволяваща декларирането му “върху пощенска картичка”.

Тъй като с данъка върху домакинствата се облагат само доходите от труд (заплати и пенсии), всички други доходи подлежат на облагане с данък върху бизнеса, в т.ч. приходи от отдаване под наем на имущество, от занаятчийска дейност, от свободна професия и т.н.

От изложението на плоския данък става ясно, че за него в пълна степен е изпълнен нето принципът, както и че поради еднаквите норми на данъка върху домакинствата и бизнеса плоският данък е синтетичен данък върху дохода. Следователно

плоският данък се вписва в определението за справедлива данъчна система на Хомбург (виж по-горе). Обратното обаче не е изпълнено – данъчна система с общ данък върху потреблението и традиционна подоходна субсистема не облага само потреблението, както предлагат Хол и Рабушка (за да е справедлива), но и дохода – например обложени са спестяванията, както и част от капитала (напр. част от дълготрайните материални и нематериални активи). Ето защо такава данъчна система от тяхна перспектива не е справедлива. Всъщност за традиционните данъчни системи нето принципът е само отчасти изпълнен, защото те в голяма степен се основават не на касовия принцип – парични постъпления минус парични плащания (приходи минус разходи), а върху периодизирани величини, каквито са счетоводните приходи и счетоводните разходи.

Изводи

Принципът на еквивалентност (принцип на ползата), въпреки безспорните си теоретични достойнства, е много трудно приложим в данъчната практика. Той работи успешно при публичните такси и вноски. Критерият за хоризонтална справедливост не буди съмнения като база справедлив дизайн на данъчните структури и данъчната система като цяло.

Една данъчна система е справедлива, ако притежава следните два елемента (или поне един от тях): първо, синтетичен данък върху доходите, конструиран върху нето принципа и принципа за чистото нарастване на имуществото, и, второ, общ данък върху потреблението с единен данъчен размер. Плоският данък е данъчна система, която отговаря на тези критерии. Следователно той е не само ефективен, но и справедлив. Действащата българска данъчна система само отчасти отговаря на тези принципи и следователно отчасти е справедлива, въпреки че и тя се афишира като плосък данък.

Литература

1. Atkinson, A. B. *Horizontal Equity and the Distribution on the Tax Burden*. In Aaron, Henry J. et. al. (eds.) *Economics of Taxation*. Washington D.C.: The Brookings Institution, 1980, pp. 13-18.
2. Blankart, Ch. B. *Öffentliche Finanzen in der Demokratie*. 5. Aufl., München: Vahlen, 2003, S. 188.
3. Brümmerhof, Dieter *Finanzwissenschaft*. 6. Aufl., München / Wien: R. Oldenbourg, 1992, S. 243-244.
4. Брусарски, Румен *Концептуални основи на прогресивното данъчно облагане: теория за жертвата*. София: Стопанство, 1997 г., гл. 1 и 2.
5. Hall, Robert E. / Rabushka, Alvin *The Flat Tax*. 2nd ed., Stanford: Hoover Press, 1995, p. 42.
6. Homburg, S. *Allgemeine Steuerlehre*. 3. Aufl., München: Vahlen, 2003, S. 216-221
7. Muehl-Schimmele, P. *Flat Tax*. DSWR (12), 1996, S. 329-335.
8. Musgrave, R. A. / Musgrave, P. B. *Public Finance in Theory and Practice*. 5th ed., New York: Mc Graw-Hill, 1989, pp. 228-231.
9. Смит, А. *Богатството на народите*, София: Пата, 2006 г., стр. 777-778.
10. Schanz, G. *Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze*. Finanzarchiv 13, 1896, S. 16.